

DRAFT PLANI I VEPRIMIT PËR SËMUNDJET KRONIKE JONGJITËSE (SKJ) NË KOSOVË 2023 – 2025

Dr. Florie Miftari Basholli
Instituti Kombëtar i Shëndetësisë Publike të Kosovës

2023

Hyrje

- Sëmundjet kronike jongjitëse – shkaku kryesor i sëmundshmërisë, invaliditetit dhe vdekjeve në mbarë botën, veçanërisht në shtetet e pazhvilluara dhe ato në zhvillim e sipër
- Ekziston pandemi e sëmundjeve kronike jongjitëse në mbarë botën
- Parandalohen përmes kontrollit të faktorëve të rrezikut, diagnozës së hershme dhe trajtimit adekuat

Të dhënat globale

- Deri në vitin 2030, sëmundjet kronike jo-ngjitëse do të shkaktojnë 52 milionë vdekje
- Çdo vit, sëmundjet kronike jo-ngjitëse vrasin 41 milionë njerëz, apo 74% të gjitha vdekjeve
- Çdo vit, nga sëmundjet kronike jo-ngjitëse 17 milionë njerëz vdesin para moshës 70 vjeç
- Sëmundjet kardiovaskulare përbëjnë shumicën e vdekjeve në vit nga SKJ (17.9 m), kanceret (9.3 m), sëmundjet kronike të frymëmarrjes (4.1 m) dhe diabeti (2.0 m)

Të dhënat për Kosovë

Dhjetë sëmundjet kronike jo ngjitëse në Kosovë, sipas gjinisë 2021

Diagnoza	Gjinia					
	Mashkull		Femër		Gjithsej	
	N	%	N	%	N	%
Hipertensioni arterial primar (I10)	4,041	35.1	7,459	64.9	11,500	44.6
Diabeti melitus i pavarur nga insulina (E11)	3,521	38.5	5,617	61.5	9,138	35.4
Diabeti melitus i varur nga insulina (E10)	1,812	43.6	2,336	56.3	4,148	16.1
Inarkti akut i miokardit(I21)	1,217	70	522	30	1,739	6.7
Skizofrenia (F20)	488	66.8	242	33.2	730	2.8
Insuficienca kronike e veshkëve (N18)	259	50.9	249	49.1	508	2.0
Bronkiti kronik, i paspecifikuar (J42))	222	47.7	243	52.3	465	1.8
Angina pektorale (I20)	198	63.7	113	36.3	311	1.2
Sëmundja iskemike kronike e zemrës (I25)	153	63	90	37	243	0.9
Astma bronkiale (J45)	72	46.2	84	53.8	156	0.6

Burim i të dhënave: IKShPK, Raporti i morbiditetit në Kosovë, 2021

Faktorët e rrezikut

- Faktorët kryesor të rrezikut për sëmundjet kronike jo ngjitëse:
  - **4 janë faktorë të sjelljes** (pirja e duhanit, mosaktiviteti fizik, konsumimi i alkoolit, ushqimi jo i shëndetshëm)
  - **4 janë faktorë fiziologjik-metabolik** (tensioni i lartë i gjakut, mbipesha dhe obeziteti, hiperglikemia, kolesteroli i rritur)
- Të kombinuara me faktorët gjenetik, fiziologjik, mjedisor dhe të sjelljeve

Gjysma e SKJ-ve mund të
parandalohen përmes stilit të jetës së shëndetshme!

WHO Global targets

9 GLOBAL TARGETS FOR NONCOMMUNICABLE DISEASES FOR 2025

Metodologjia

- ✓ PV është hartuar në bazë të UA 07/2018 për planifikimin dhe hartimin e dokumenteve strategjike dhe planeve të veprimit, metodat kuantitative dhe kualitative të hulumtimit të gjendjes në sektorin e shëndetësisë
- ✓ Në hartim janë përfshirë përfaqësuesit nga MSh, IKShPK, QRSHP, MMPHI, KPSH, ShSKUK, PRAK, partnerët dhe donatorët si projektet Accesible Quality Healthcare (AQH) dhe Integrated Health System (IHS) nga Agjencia Zvicerane për Zhvillim dhe Bashkëpunim (SDC) e që implementohen nga Swiss Tropical Public Health Institute (STPH)

Metodologjia

Gjatë hartimit janë konsultuar:

- Raportet vjetore të statistikave shëndetësore të Qendrës së Statistikave Shëndetësore në IKShPK
- Analiza e gjendjes shëndetësore 2021, DMS
- KASh 2023 – 2025
- Deklarata e prioriteteve të Qeverisë 2023–2032 si dhe marrëveshja e Stabilizim Asocimit me BE
- Plani i Veprimit të Edukimit dhe Promovimit Shëndetësor 2023–2025, Analiza dhe plani i veprimit të vlerësimit të shërbimeve themelore të Shëndetit Publik (EPHO 2018), hulumtimet: MICS 2019–2020, STEPS 2019, GYTS 2016

Plani i Veprimit Kosovë

1

Plani i Veprimit për SKJ fokusohet në qasje të dëshmuara:

2

Nga njëra anë, *bazohet në përvojën e programeve kombëtare dhe ndërkombëtare për duhanin, alkoolin, dietën, aktivitetin fizik dhe faktorët ambiental.*

3

Nga ana tjetër, *përfshin elementet e programeve të suksesshme të drejtuara nga niveli qendror dhe lokal*

SWOT ANALIZA

Përparësitë	Mangësitë
<ul style="list-style-type: none"> • SSSh 2023-2032 • Plani i veprimit për EPSH 2023-2025 • Ekzistimi i mekanizmit për hartimin dhe aprovimin e protokoleve klinike • Plani i veprimit për adresimin e të gjeturave nga raporti i progresit/shëndeti public • Të gjeturat e hulumtimit Essential Public Health Operations (EPHO)	<ul style="list-style-type: none"> • Korniza ligjore për SKJ e mangët • Shkalla e ulët e raportimit të të dhënave për SKJ • Integrim dhe koordinim i kufizuar midis niveleve të kujdesit shëndetësor për SKJ • Mungesa e digjitalizimit të shërbimeve shëndetësore për SKJ • Resurse njerëzore të pamjaftueshme • Moszbatimi i rekomandimeve të dala nga hulumtimet mbi faktorët e rrezikut për SKJ • UPK të pamjaftueshme për SKJ • Bashkëpunim ndër-sektorial i pamjaftueshëm • Mungesa e raportimit të indikatorëve shëndetësorë në EUROSTAT
Mundësitë	Kërcënimet
<ul style="list-style-type: none"> • Rekomandimet e dala nga studimet e fizibilitetit të shfrytëzuara • Mbështetja nga partnerët strategjik dhe donatorët • Përvojat nga vendet e rajonit dhe BE • Implementimi i konceptit të spitaleve promovuese të shëndetit • Vizitat studimore • Pjesëmarrja në hulumtimet shkencore • Shfrytëzimi i të dhënave nga raporti i Progresit/Shëndetit Publik	<ul style="list-style-type: none"> • Ndërrimet e shpeshta të prioriteteve politike • Rritja e numrit të sëmundjeve SKJ • Mungesa e mjeteve financiare për promovim dhe edukim shëndetësor • Njohuritë shëndetësore të pamjaftueshme të popullatës për stilin e jetesës dhe SKJ • Ndryshimet demografike të popullatës -moshimi • Ikja e trurit (brain drain)

Objektiva strategjike e PV

- **Zvogëlimi i sëmundshmërisë, barrës dhe vdekshmërisë së parakohshme nga sëmundjet kronike jo-ngjitëse**

Analiza e situatës shëndetësore të popullatës së Kosovës ka treguar se sëmundjet kronike jo-ngjitëse paraqesin rrezikun më të madh për shëndetin e banorëve

Parandalimi dhe trajtimi efektiv i këtyre sëmundjeve kërkon një strategji të gjerë dhe afatgjatë për përmirësimin e shëndetit publik

Objektiva specifike 1

Hartimi i legjislacionit dhe krijimi i mekanizmave për parandalimin dhe mbikqyrjen e Sëmundjeve kronike jo-ngjitëse

- Plotësimi, ndryshimi dhe hartimi të kornizës ligjore për parandalimin dhe kontrollin e sëmundjeve kronike jo-ngjitëse, që do të përmirësonte gjendjen shëndetësore të popullatës
- Në këtë plan veprimi janë paraparë shumë aktivitete që përfshijnë hartimin e legjislacionit si dhe krijimin e mekanizmave adekuat për parandalimin dhe mbikqyrjen e Sëmundjeve Kronike Jo-ngjitëse

Objektiva specifike 2

Përmirësimi i gjendjes shëndetësore të popullatës përmes zvogëlimit të faktorëve të rrezikut

Promovimi i uljes së konsumimit:

- duhanit
- alkoolit
- drogës
- promovimi i aktivitetit fizik
- ushqyerit e shëndetshëm
- shmangien e obezitetit
- Parandalimi i plotë arrihet përmes Parandalimi i plotë arrihet përmes programeve specifike si Programi kombëtar për kontroll të Duhanit (NTCP) dhe Programi kombëtar për kontroll të Kancerit me theks të veçantë në luftimin e kancerit të gjirit, kancerit të qafës së mitrës dhe kancerit kolorektal

specifik
e si
Progra
mi
kombët
ar për
kontroll
të
Duhani
t
(NTCP)
dhe
Progra
mi
kombët
ar për
kontroll
të
Kanceri
t me
theks
të
veçantë
në
luftimin

- Parandalimi i plotë arrihet përmes programeve specifike:
- Programi kombëtar për kontrollë të Duhanit (NTCP)
- Programi kombëtar për kontrollë të Kancerit me theks të veçantë në luftimin e kancerit të gjirit, kancerit të qafës së mitrës dhe kancerit kolorektal

Objektiva specifike 3

Fuqizimi i individit, komunitetit dhe sistemit shëndetësor për menaxhimin e Sëmundjet Kronike Jongjitëse

Ngritja e vetëdijes së të gjitha palëve të interesit për rëndësinë e ruajtjes dhe përmirësimit të shëndetit të popullatës dhe shfrytëzimit racional të kujdesit shëndetësor në të gjitha masat e prevencës dhe gjatë gjithë ciklit jetësor. Këtu perfshihen organizimi i aktiviteteve edukative shëndetësore për komunitetin rom, ashkali, egjiptian, e në tërësi për popullatën.

Rëndësi të veçantë kanë promovimi dhe edukimi shëndetësor Aktivitete për përpilimin dhe zbatimin e programit kombëtar për plakje të shëndetshme dhe aktivitet fizik

Përfundimi

- *Plani i veprimit për SKJ është hartuar dhe dorëzuar në MSh brenda afatit kohor*
- *Plani i veprimit për SKJ tani është në procedura të kostimit pranë MSh*

